

EZ ÍGY AUTENTIKUS TEMESI PETRA MONOLÓGJA

Lejegyezte és monológga szerkesztette: Hadas Miklós

DOI 10.35402/kek.2025.2.11

Absztrakt

Temesi Petra monológja

2022-ben az NKFI támogatta „A plurális habitus mintázatai a romániai és szlovákiai magyar kisebbség körében” című kutatási pályázatomat, melyben azt vizsgálom, hogy a kisebbségi magyarok diszpozíciói hogyan változnak a különböző strukturális meghatározottságok hatására. E kutatás részeként több tucatnyi életútinterjút készítettem az említett két országban élő kisebbségi magyarokkal. Néhány interjút monológokká szerkesztettem. A jelen szöveg alapjául szolgáló beszélgetéseket 2024–2025 között vettem fel Temesi Petrával, aki 1986-ban született egy kétnyelvű prágai családban. Petra édesanyja szlovákiai magyar, édesapja cseh. Általános és középiskolai tanulmányait Prágában, egyetemi tanulmányait Prágában és Budapesten végezte. Jelenleg Prágában él férjével és kilencéves kislányával. Férje magyar állampolgár, szülei egy magyarországi szlovák faluban élnek.

Kulcsszavak: kisebbségi magyarok, kétnyelvű család, Prága, Párkány, Magyarország

Abstract

Petra Temesi's monologue

In 2022, the Hungarian Research Council supported my research proposal, entitled “Patterns of plural habitus among Hungarian minorities in Romania and Slovakia”, which focuses on how the dispositions of minority Hungarians change under the influence of different structural and situational constraints. As part of this research, I have conducted dozens of life-path interviews with minority Hungarians living in these two countries. Some interviews were edited into monologues to make them suitable for further sociological interpretation. The interviews on which this text is based were conducted in 2024–2025 with Petra Temesi,

who was born in 1986 into a bilingual family in Prague. Her mother is Hungarian from Slovakia and his father is Czech. She completed her primary and secondary education in Prague and her university studies in Prague and Budapest. She currently lives in Prague with her husband and nine-year-old daughter. Her husband is a Hungarian citizen whose parents live in a Slovak village in Hungary.

Keywords: minority Hungarians, bilingual family, Prague, Šturovo, Hungary

Általános iskolás voltam, talán nyolcadikos lehettem, amikor valami előadásra utaztunk a prágai villamoson az osztálytársaimmal. Tavasz volt, szépen fel voltunk öltözve. Egyszer csak felszállt két magyarul beszélő fiatal férfi, és olyanokat mondtak, amit hangosan nem merne kimondani az ember, de ők jó viccforrásnak gondolták, hogy mások nem értik, amit mondanak. Nem voltak sokkal idősebbek nálunk, ilyen húszas éveikben járó fiúk lehettek. Kantáros nadrág volt rajtuk, látszott, hogy munkás-emberek. A tájszólásuk alapján azt gondoltam, hogy tőlünk valók, Szlovákiából, nem pedig magyarországiak. Arról beszéltek, hogy melyik lány szép, melyik nem, melyiknek van melle, melyiknek nem. Védve érezték magukat, hogy bármit mondhatnak, úgysem érti senki. Ez engem nagyon feldühített, hogy ezt azért talán mégse, úgyhogy végül beszóltam nekik, hogy álljon meg a menet, mert én értem ám, amit mondanak, és ezt egyáltalán nem kellemes hallgatni. Nagyon meghökkentek, mert erre nem számítottak. Talán ez volt az első eset az életemben, amikor nyíltan vállaltam a magyar identitásomat, mégpedig egy olyan helyzetben, amikor nem éreztem magamat komfortosan. De ezt a nyelvet, ezt a fajta beszédet nem kötöttem össze az általam használt magyar nyelvvel, mivel számomra a magyar nyelv egy intim családi nyelv volt. Mondtam a lányoknak is, még ott a villamoson, hogy ezek a fiúk arról beszéltek, hogy kinek milyen átlátszó pólója van, meg hogy van-e melle, vagy nincs, és erre ők is mondták, hogy ez abszolút nem oké. Aztán leszálltunk, és öt perc alatt megbeszéltük ezt az egészet a lányokkal. És akkor kiderült számukra, hogy én tényleg tudok magyarul, nemcsak mondom. Az

¹ Ez a szöveg a „Plurális habitus mintázatai a romániai és szlovákiai magyarság körében” című, 143610-es számú NKFI-pályázat keretében készült.

volt az érdekes, és erre utólag jöttem rá, hogy ebben a helyzetben abszolút csehnek éreztem magam, egy magyarul is értő csehnek, nem pedig magyarnak, aki ezekkel a fiúkkal lenne egy oldalon. Egyértelműen a prágai kötődésem volt a meghatározó.

Ma már némileg bizonytalanabb vagyok abban, hogy ki vagyok, mi vagyok, és hogy miképpen kapcsolódom a csehekhez, a magyarokhoz és a szlovákiai magyar gyökereimhez. Emellett van egy lányom, akinek apukája magyarországi magyar. Ő Pilisszentlászlóról származik, ami egy szlovák falu, de Budapesten született. Mindebből következik az „ide is tartozom, oda is tartozom” érzés, úgyhogy a kétnyelvűség mindig is foglalkoztatott. Nagyon sok szempontból tapasztalom a kétnyelvűséget, noha újabban leszűkült ez a dolog, mivel jelenleg referens vagyok a prágai közlekedési vállalatnál, ami teljes mértékben cseh nyelvű közeg, egy baromi nagy cég, ami több mint tizenkétezer embert foglalkoztat. Adminisztratív munkakörben dolgozom, a számlázás és a projektkezelés közötti ember vagyok, aki összegyűjti és előkészíti az adatokat. Mindez nem igényel túl nagy bérszámfejtéssel kapcsolatos tudást, sokkal inkább a rendszer ismeretére és pontosságra van szükség. Ez egy behatárolt munka, van eleje és vége, anyagi szempontból is viszonylag jó, hétvégén nem kell túlórázni, mint korábbi munkahelyeimen, a prágai magyar kulturális központban, vagyis a Liszt Intézetben, illetve a prágai városi könyvtárban, ahol sokszor délutáni és esti műszakunk is volt. Itt kevesebb a kihívás, viszont nagyobb a stabilitás.

Apukám prágai cseh, édesanyám párkányi magyar. Felmerült, hogy esetleg Budapesten is élhetnének, de apukámnak erre nem lett volna esélye, mert hivatásos katona volt, noha később otthagyta a sereget, és egy gyárban dolgozott az oktatási osztályon mint adminisztratív személy. 1985-ben házasodtak össze Párkányban, utána Prágába jöttek, ahol egy évvel később én is megszülettem. Anyukám a helyi gimnáziumba járt Párkányban, aztán Budapesten tanult az egyetemen a nyolcvanas évek első felében, eredetileg könyvtár-német szakon, de később a németet leadta. Elég zárkózott család voltunk, nem volt széles baráti körünk. A szüleim kapcsolata egy szoros házasság, egy nagyon őszinte és mély kapcsolat, ami onnantól kezdve, hogy kialakult, elég volt mindkettőjük számára, ezért sem kerestek más barátságokat.

Cseh óvodába és iskolába jártunk a húgommal, aztán jött a rendszerváltás, és a szüleim elkezdtek vállalkozni. Egy élelmiszerüzletük volt, amit 1993-ban nyitottak, és aztán húsz évig ezzel foglalkoztak.

Ebből nem lehetett meggazdagodni, sőt, a végén már megélni sem igen, mivel jöttek a szabályozások és a multik. Aztán 2010 körül egyre több vietnámi érkezett, akik élelmiszerüzleteket nyitottak. Ide folyamatosan vietnámiak jöttek, már a nyolcvanas évektől sok cserediák jött onnan, gyárban is dolgoztak. A kilencvenes évek végén volt egy nagyon nagy hullám, akkor nagyon sokan jöttek, és elkezdték ezeket a kis boltokat alapítani. Kicsit maffiaszerűen működtek, úgyhogy a szüleim abba is hagyták ezt a vállalkozást. Anyukám ma is dolgozik, a Láthatatlan Kiállításon félig-meddig recepciós és szervező. Ez egy magyarországi projekt, az a lényege, hogy mindenki megtapasztalhassa, hogy milyen a vakok élete.

Amikor anyukám ide jött élni Prágába, egy könyvtárban kezdett el dolgozni, majd két évvel később megszületett a húgom, úgyhogy velünk maradt otthon. A családi nyelv egyértelműen a cseh volt, anyukám részéről meg vegyes. Nem ragaszkodott ahhoz, hogy csak magyarul beszéljen velünk. Annak idején ő még törte a csehet, sokszor használta a szlovakizmusokat, noha szlovákul sosem beszélt jól, csak éppen annyira, hogy a kötelező órákon valahogy teljesítsen, aztán időközben egyre jobban elsajátította a cseh nyelvet. Apukám viszont mindig nagyon szorgalmazta, hogy tanuljunk magyarul. Ebben közrejátszott az is, hogy őt tartalékosként engedték el a katonaságtól, úgyhogy a nyolcvanas évek végén még sokszor behívták gyakorlatozni, akár egy-két hónapra is, és ilyenkor mi leköltöztünk anyukámmal Párkányba, a nagyszüleimhez. Ötéves koromban mentem óvodába, de azt nem tudnám megmondani, hogy akkoriban melyik volt az első nyelvem. Szervesen ott volt mindkettő. Sőt, egyáltalán nem emlékszem arra, hogy valaha úgy éreztem volna, hogy egyik vagy másik fontosabb lenne.

Azt viszont tudom, hogy hatéves koromtól a magyar visszaszorult a cseh iskolák miatt. Eleinte a húgommal vegyes nyelven beszélünk, de nála hamarabb kezdett el a cseh nyelv dominálni. Ha ketten vagyunk, most is csehül beszélünk egymással, hacsak nem akarunk valakit kibeszélni, vagy egy érzékeny témát előhozni nyilvános helyen. Akkor is magyarul beszélünk, ha a párkányi nagyszüleinkről van szó, mert ilyenkor érzelmileg jobban kötődünk a magyarhoz, és ha elkezdjük idézni a nagymamát, akkor ezt mindig eredetiben tesszük. De ha ott van a férjem, akkor persze magyarul beszélünk. A húgomnak cseh férje van, a gyerekeik csehül beszélnek, s magyarul ugyan ismernek egy-két mondókát, azt is tudják, hogy a párkányi nagymama magyarul beszél, de

velük már nemigen lehet magyarul társalogni, noha azért a lényegét értik. De ma már az édesanyámmal is sokszor csehül beszélünk, mivel ma már ő majdnem biztosabb a csehben, mint a magyarban. Úgy érzi, hogy nagyon távol került a magyartól, nem is szokott olvasni magyarul, és addig, amíg a férjem nem került a családba, nem is kényszerítette semmi és senki, hogy magyarul beszéljen.

Az általános iskolában kifejezetten félénk gyerek voltam, aki okos ugyan, de alapvetően egy csendes megfigyelő. Ugyanolyan csehnek tartottak, mint a többi, mivel nem nagyon reklámoztam, hogy vegyesházasságból vagyok, és hogy beszélek magyarul. Az osztálytársaim közül csak néhányan tudták, hogy magyar az anyukám. Mindig rettegtem attól a kérdéstől, hogy mondjal valamit magyarul, mert olyankor sohase jutott eszembe semmi frappáns. De nem maga a témakör feszélyezett, hanem az volt a zavaró tényező, hogy hangosan megszólaljak. A felső tagozatban már tudtam, hogy iparművészeti középiskolába megyek, úgyhogy a legtöbb időt rajzolással töltöttem. Heti háromszor, délutánonként bejártam rajzra egy külön iskolába, és szorgalmasan készültem a felvételire. Fel is vettek, festészet szakra jártam, ezen belül falfestészetre, de voltak közöttünk grafikusok, játékkészítők, fametszők. Az érettségi munkám három nagyméretű kép volt, amiket az egyik prágai kórház várótermébe láttak. Nem tudom, hogy még megvannak-e. Ez a négy év nagyon felszabadító volt, együtt voltunk, nem számított, ki honnan jön. Kilógtunk a sorból, a punkos kultúra része volt az öltözködésünknek, rajtam is szakadt ruhák, szakadt harisnyák voltak, és hétvégenként erősen sminkeltem. Volt egy kis polgárpukkasztás abban, ahogy a szememet festettem, minél rikítóbb volt, annál jobb, az arcomra pöttyöket rajzoltam szokatlan helyekre, erős fekete sminket és extrém lila rúzszt használtam. De aztán tizenhét éves korunkra ezek a dolgok szép lassan lekoptak. Sok szempontból ilyen műtermi egyenlőség volt a csoportunkban, mindig segítettük egymást. Nem tudtuk kikerülni a csoportmunkát, mivel egy nagyobb méretű festményt csak közösen tudtunk elkészíteni. A középiskola végén aztán rájöttem, hogy ez mégsem az én világom, mivel szembesültem azzal, hogy az osztályozás nem lehet objektív, ugyanis nem különbözteti meg a munkát az alkotó személyétől. Nem akartam folyamatosan résen lenni, bizonyítani, hogy az én koncepcióm jó. És ha ezt csináltam volna még négy-öt évig, akkor az teljesen felemészített volna. Ezért jött a döntés, hogy egyetemre fogok jelentkezni.

Amikor nyaranta a nagyszüleimnél voltunk, két hónapig teljes párkányi életet éltünk: jártunk moziba, hallgattuk a magyar rádiót, néztük a magyar tévét, átmentünk Esztergomba, és néha Pestre is eljutottunk. Voltak ismerőseim, akikkel este elmentünk sétálni, meg a helyi Delfin diszkóba. Ott jöttem rá, hogy értem a szavakat, de néha nem értem a jelentést, vagy nem tudom, hogy mitől vicces egy-egy beszólás. Egyrészt a lexikai résszel volt gondom, mivel hiányoztak bizonyos szavak, másrészt bajban voltam az intertextuális dolgokkal, amikor az adott közegben mindenki értette, hogy miről van szó, csak én nem. Vagy amikor a nagymamámmal néztük a tévét, egy csomó referenciát szintén nem tudtam hova tenni. Rádadásul nem volt senki, aki abban segített volna, hogy mit olvassak. Először az *Egri csillagokkal* kínlódtam egy évet – de ez a könyv nem volt jó választás, nehéz a szókincse, a történet se volt vonzó számomra, hiába jártam Egerben, és hiába láttam a filmet is. Tizennégy éves korom környékén kezdtem el a magyar olvasmányokat anyukám pöttyös regényeivel. Eleinte döcögősen ment, mivel voltak szavak, amiket nem értettem. Aztán elkezdtem gondolkodni azon, hogy az egyes szavakat milyen beszélgetésben tudnám használni.

Tizenhat éves koromban Jókait már el tudtam olvasni – a *Köszívű* volt az első, amit végigolvastam. Az ő regényeit nagyon szeretem, aztán az egyetemen is volt egy fél éves Jókai-kurzusom, és akkor halálosan szerelmes lettem a műveibe. Az *Asszonyt kísér – Isten kísért* szerintem zseniális, amellet, hogy nagyon szórakoztató. Ezek a könyvek hasznosak voltak abból a szempontból is, hogy általuk belepillantottam abba, amit kerestem: a magyar szellembe. Nem tudok jobb szót erre. Jókainál találtam meg, amit kerestem. Azért a magyar szellem felfedezése nem ment olyan könnyen, mivel amikor egyetemre jártam Budapesten, és mindenki idézett a *Tanú* című filmből, én sok mindent még mindig nem értettem belőle. Ellenpélda az *Ember tragédiája*, ami nagy kedvencem, és amit még jobban szerettem, amikor felfedeztem a Bélgai *Ember tragédiája*-feldolgozását, amit azért imádtam, mert értettem, és ezáltal a *Tragédiát* is elmélyültebben tudtam értelmezni. Vagyis amikor a referenciák ilyen popkulturális jelenségekként bukkantak fel, akkor már egyre kevésbé voltak idegenek és érthetetlenek számomra. Tulajdonképpen ennek elérése volt a fő motiváció számomra tizennégy-tizenöt évesen, még ha annak idején nem is voltam ezzel teljesen tisztában.

2006-ban jutottam be a klasszikus ötéves közép-európai tanulmányok szakra Prágában, aztán

a könyvtárszakot is felvettem, ami már az új bolognai követelmények alapján ment. Ennek révén kerültem ki Magyarországra. 2009 és 2011 között tanultam ott, előbb az ELTE-n magyart mint idegen nyelvet, a második évben pedig egy komoly hungarológia-képzést kaptam a Balassi Intézetben. Ugyanakkor Pesten sokszor kiderült, hogy a magyar nyelvtudásom határos. Azokat az embereket ugyan jól értettem, akik értelmesen és tisztán beszéltek hozzám, de az aluljárói örült figurákat már nem, és ez egyfajta idegenséggel töltött el. Emlékszem, pár hónappal később, egy téli napon, amikor egy buliról utaztam haza, egyszer csak értettem, hogy egy ilyen furcsán beszélő, részeg ember azt kérdezte a villamoson, hogy melyik a következő megálló. Akkor úgy éreztem, hogy léptem egy szintet. És mindezt egy fura felébredésként éltem át, hogy na jó, akkor most már egy kicsit közelebb kerültem ehhez a pesti világhoz.

Magyarországon viszonylag otthonosan tudok mozogni, mégis sokszor kiderült, hogy egy külföldihez képest túl jól beszélek magyarul, magyarnak viszont nem vagyok eléggé magyar. Klasszikus helyzet, amikor a csoporttársaimmal jártunk bulizni Budapesten. A cseh barátnőim sokkal izgalmasabbak voltak a magyar fiúk számára, mert ők voltak az egzotikum. Én viszont értettem a poénkodást a fiúk között, és ilyenkor jeleztem, hogy az nem jó irány, amikor próbálták a lányokat eljuttatni egy olyan helyzetbe, amiből már nem volt visszaút. De ahhoz nem voltam elég magyar, és ezért mindig egy kicsit távolságtartók voltak velem az emberek, hogy mindig értsem a referenciákat. Például ha elkezdődött a történelem-téma, abban a pillanatban mindig előjött az, hogy hiába beszélem a nyelvet, mégsem tudok átvezetni bizonyos dolgokat, mondjuk Trianont, ami akár a férjemnek, akár az ő baráti társaságának teljesen egyértelmű volt. Vagy mondjuk itt van Masaryk. Hogy mi miért imádjuk, és ők meg miért utálják? Ezt sosem fogom megérteni, hogy Trianon miért fáj a mai harmincas magyar embereknek. A férjemnek ez sokáig nagyon fájt, de annak következtében, hogy már több mint tíz éve Prágában él, ma már egy kis távolságot tart ettől a témától. Nem mondom, hogy nem fáj neki, de már nem ugyanazzal a retorikával és hozzáállással beszél róla.

Aztán itt van a tegeződés, magázódás, önözés kérdése. Ez számomra abszolút nagy téma. Tudom, hogy a Kovácsúr-megszólítás egy magyarnak idegenül hangzik, és az emberek inkább átlépnek egy tegeződős helyzetbe, hogy ne alakuljon ki ez

a csendőrpertu-féleség. Párkányban hozzá voltunk szokva, hogy még a családon belül is nem magától értetődő a tegeződés. Tegeződtünk a közvetlen családdal és a nagyszüleimmel, de a többi családtaggal volt ez a kézcsókolomozós, tetszikelős beszélgetés. Gyerekkoromban ezt úgy fogtam fel, hogy ezek az emberek már nem a legközvetlenebb rokonaim, úgyhogy mindez nem okozott gondot nekem. Aztán később beláttam, hogy ennek azért több rétege van, mint amit én akkor tudni véltem. Viszont azt ma sem tudom természetesnek tekinteni, hogy bemegyek Magyarországon egy boltba, és akkor letegeznek. Ráadásul tulajdonképpen ilyen félszájjal, és nem is reflektálnak a saját helyzetükre. Amikor bemegyek a boltba, akkor általában azt mondom, hogy jónapot kívánok. De ha ott van egy fiatal, laza pultoslány, és én is lazább vagyok, akkor rendben, mehet a tegeződés. Viszont van olyan pillanat, amikor nem érzem magam egy ilyen helyzetben komfortosan, vagy olyan bunkó az illető, hogy nincs kedvem tegeződni. Nyilván, ha bemegyek a piercing stúdióba, akkor próbálok tegeződni, viszont ha egy könyvtárba megyek, nem kezdek el senkit tegezni. A férjemet akkor szoktam urazni és magázni, amikor kicsit mérges vagyok rá. Ezzel szeretném kifejezni, hogy figyeljen oda rám. Ez tulajdonképpen egy játék, de ő tudja, hogy amikor ez a játék megy, akkor valami baj van.

Otthon, a családban a nyelvhasználat attól függ, hogy milyen felállásban vagyunk. Ha csak én és a lányom vagyunk kettesben, akkor általában csehül beszélünk, de mindezt a téma is meghatározza. Ő most harmadikos, cseh iskolába jár, és ezért a cseh kezdi átvenni nála az uralkodást. Az iskolával kapcsolatos témáknál dominál a cseh, ezeket magyarul nem tudja jól átadni. Ez nemcsak a szakkifejezésekre vonatkozik, hanem a barátok közötti kapcsolatokra is, mert azok a szavak jönnek elő, amit a többi gyerek is használ, és amivel ő is le tudja írni az érzéseit és a gondolatait. De amikor otthon van a férjem, akkor magyarul beszélünk. Ő ért csehül, és tudna is így beszélni, hiszen cseh szakot végzett Magyarországon, a Pázmányon, mégis úgy érezzük, és ez abszolút természetes számunkra, hogy nekünk a lányommal sokkal könnyebben megy magyarul, mint a férjemnek csehül. A hétvégén sokat találkozunk a szüleimmel, és az anyukámmal is szinte csak magyarul megy a beszélgetés. Hogyha ott van az apukám, akkor fele-fele. Apukám jól ért magyarul, de beszélni nemigen tud, és nem is tekinti magát beszélőnek, noha passzívan elég nagy a tudása.

Amikor megszületett a kislányunk, én máshogy néztem ezt a dolgot, mint a férjem, mivel eleve kétnyelvű családból származom. Sokáig azt sem tudtuk, hogy Magyarországon vagy Csehországban fogunk-e kikötni. Amikor kiderült, hogy Csehországban, akkor egyértelmű volt számunkra, hogy arra törekszünk majd, hogy Juli minél több magyar impulzust kapjon. A férjem családjának is ez volt a fontos. De azt már nehezen tudtam nekik elmagyarázni, hogy én nem vagyok egynyelvű beszélő, nekem már eleve ott van mind a két nyelv. Ez olyan apróságokban is megnyilvánul, hogy vannak kedvenc dalaim és könyveim, amik csak csehül működnek számomra. Szerencsére egy idő után kiderült, hogy a gyerek sokkal könnyebben alkalmazkodik az adott helyzethez, mint ahogy azt egy felnőtt elképze-
li. Azt tudtuk, hogy mivel Csehországban fogunk maradni, valószínűleg az óvoda meg az iskola cseh nyelven fog zajlani. De ha Magyarországon éltünk volna, akkor arra törekedtem volna, hogy sokkal több cseh impulzust kapjon tőlem a gyerek.

A furcsaság ebben az egészben az volt, hogy úgy gondoltam, hogy kettőnkől kapja majd az impulzusokat, és hogy az olyan dolgokat, mint a meseolvasás vagy a versolvasás, majd meg tudjuk osztani. De ez nem teljesen így sikerült. A férjem sokat beszélget a lányunkkal, de kevésbé van türelme ahhoz, hogy meséket, szövegeket olvasson neki, úgyhogy a magyar mesék és mondókák is az én részemről jöttek, főleg, amikor kicsi volt, és kettesben voltunk otthon, az első három évben. Viszont abban biztos voltam, hogy nem tudok vele csak magyarul kommunikálni, mert az engem korlátozna. Én olyan ember vagyok, aki születésétől fogva cseh és magyar nyelven él, úgyhogy nem tudom az egyiket vagy a másikat kizárni, annak ellenére, hogy a szakirodalom javasol ilyet, van is erre adat. De tudtam, hogy ez azért nem lehet az utam, mert abban a pillanatban nem lenne számomra természetes a kommunikáció. És hát egy gyerekkel alapvetően az kell, hogy ez természetes legyen. Három éves korában Juli domináns nyelve még a magyar volt, de amikor elkezdett óvodába járni, akkor gyorsan átbillent a cseh irányába. Persze ő kapott sok cseh impulzust három éves kora előtt is, úgyhogy a nyelv nem volt számára idegen. Egyébként anyukám sem törekedett arra, hogy velünk csak magyarul kommunikáljon. Mindig is az ösztönös, józan paraszti ész alapján szervezte a dolgainkat. Ezt lényegében én is átvettem, hogy ne legyen szigor, és ne legyenek olyan élmények, amik aztán kellemetlenül megmaradnak a gyerekekben. Édesanyám ezt a valláshoz

hasonlította, mert amikor őt vitték hittanórákra, sokat szenvedett ettől, mivel a templom számára egy idegen világ volt, hiszen nem egy belülről jövő készítés miatt ment oda. Gyakran mondta, hogy nyomással nem lehet megtartani Csehországban a magyar nyelvet, és különösebben nem is kereste a magyarok társaságát Prágában. A szlovákokét pedig egyáltalán nem.

A szlovák nyelvet egyébként tökéletesen értem, és ha nagyon akarnám, tudnék is beszélni szlovákul, de nem szoktam, mivel nagyon hallatszik, hogy nem tanultam. Ráadásul nem is vagyok szlovák, és úgy gondolom, ők megértik a csehet. A szlovákhöz a belső hozzáállásom az, hogy ahelyett, hogy hibásan beszélném, inkább csehül szólok meg, és elvárom azt, hogy ők szlovákul válaszoljanak, hiszen én azt teljesen értem. Olvasni tudok szlovákul, és ha olyan helyzetben lennék, hogy a szlovák partnerem nem érti, amit én csehül mondok, akkor meg tudnám oldani szlovákul is. De furcsának tartanám, hogy azt erőltessem, amiben nem vagyok otthonos. Ha mondjuk Poprádon bemennék egy boltba, akkor szlovákul köszönnék, de utána átváltanék csehre, mert így jobban tudom magamat kifejezni. Ha viszont Párkányban egyedül bemegyek egy helyre, amit nem ismerek, akkor egy furcsa megérzéses alapon fogok nyelvet választani. Szinte biztos vagyok abban, hogy tudat alatt feldolgozom azt is, hogy milyen nyelven szól a rádió egy boltban vagy étteremben. És ha azt hallanám, hogy az eladó valakivel szlovákul beszélget, akkor én is szlovákul szólalnék meg. De ha nem hallok semmit, akkor valószínűleg szintén szlovákul nyilvánulnék meg, hiszen Szlovákiában vagyok. És ha szlovákul válaszolna nekem az illető, utána már csehül kommunikálnék vele. Viszont ha az előttem lévő ember magyarul szólalna meg, akkor én is magyarul beszélnék. Amikor gyerek voltam, a nagybácsiméknál nyaraltunk Párkányban, aki orvos. Őt gyakran keresték, és sokszor én vettem fel a telefont. Az még vezetékes telefon volt, és azt mondtam bele, hogy „jó napot kívánok, dobry den”, de az, hogy Jantosik lakás, már csak magyarul hangzott el.

A férjem falujában, Pilisszentlászlón a mai napig élnek szlovákok. Ott fordult velem elő először, hogy hiába éreztem úgy, hogy minden helyzetre készen állok, magam is meglepődtem azon, ami ott történt. Amikor bementünk a helyi vendéglőbe, a Jánošíkova kocsmába, ahol a helyi szlovákok szoktak találkozni, és ahol a férjem nyilván magyarul szokott kommunikálni, tőlem szinte várták azt, hogy szlávul fogok megszólalni. Vagy csehül, vagy

szlovákul, mivel tudták rólam, hogy én vagyok az a lány Csehországból. És ott döbbsentem rá, pedig ez a helyzet nem egy bonyolult történet, hogy nem tudok megszólalni se csehül, se szlovákul. Lehet, hogy egy ilyen belső gát volt bennem, hogy Magyarországon voltam, de egyszerűen nem tudtam természetesen reagálni erre az elvárásra. Ott tapasztaltam meg azt, hogy annak ellenére, hogy Csehországban és Szlovákiában nincs ezzel semmi gondom, a magyarországi szlovák helyzettel nem tudok mit kezdeni. És mivel a férjemmel magyarul ment a kommunikáció, nekik nem tűnt föl annyira, hogy én is magyarul szólaltam meg. Az is lehet, hogy csak én éreztem azt, hogy van egy ilyen elvárás felém. Tehát ez volt egy olyan helyzet, ahol valamit tudatosan szerettem volna, de mégsem ment. A férjem meg is kérdezte, hogy miért nem beszéltem csehül, és csak annyit tudtam neki válaszolni, hogy nem tudom, valahogy nem ment.

Az a tapasztalatom egyébként, hogy a nyelvhasználat eléggé dinamikusan tud változni. Azt nem tudom, hogy Juli háromévesen mit tekintett volna anyanyelvének, és azt sem tudom, hogy most mit mondana erre. Ő nem tud magyarul olvasni, de szeretne megtanulni, csak hogy nincs nagyon kedve a tanuláshoz. Mindez azért merült fel benne, mert van egy magyarországi barátja, akivel többször nyaraltak együtt, eljártak úszótanfolyamra is. Egymásnak ilyen *WhatsApp* üzeneteket írogatnak, ezért is akar megtanulni. Rájött arra, hogy az írást ki lehet játszani a diktálással, úgy hogy csak olyanokat ír le, amiben biztos, például hogy szia, meg hogy vagy. Volt már egy olyan táborban Magyarországon, ahol mesékkel foglalkoztak, és valamennyire írtak is, és tudták kezelni a kétnyelvűségét, ilyen szórakozás formájában, és ez jól működött. De azt nem szeretném, hogy nyomást gyakoroljak rá. Viszont az a probléma, hogy a rendszeresség nemigen működik nálam, noha egyébként tudok rendszerben gondolkodni, be tudom tartani a határidőket. Úgy hogy belátom, hogy ez az én hibám is. Próbálunk arra törekedni, hogy legalább hetente egyszer tanuljunk magyarul, de nem vagyok biztos abban, hogy ehhez a feladathoz elég jó vagyok. A férjem is úgy van vele, hogy ez majd csak kialakul magától. Az anyukám pedig abszolút nem alkalmas erre. Egyrészt nem igazán tud tanítani, minket sem tudott sosem, másrészt egyelőre főállásban dolgozik, harmadrészt meg ő sem volt soha tudatos és rendszeres ezekben a dolgokban. Lehet, hogy nálam is ezért alakult így ez a dolog. Az anyósom tudatosabb ebben, és ha Juli nála nyaral, és nyáron minimum

három hétre ott van nála, akkor ő tényleg foglalkozik az írással és az olvasással. Úgy hogy valószínűleg ez lehet az egyik megoldás, hogy keressünk megint valamilyen tábor vagy nyári egyetemet, mert az intenzív élmény nagyon fontos.

Viszont azt is nagyon jól tudom, mivel én is egy kicsit hasonló helyzetben voltam, hogy a magyar és a cseh olvasás és írás nem különböző betűrendszerekkel történik, úgy hogy tulajdonképpen pár könyv elolvasása után könnyen megváltozhat a helyzet. Abban mindig is egyetértettünk a férjemmel, hogy a magyar nyelv mindenképpen legyen ott Julinál. De az is nagyon fontos számunkra, hogy ne az legyen, hogy mi akarjuk az ő nevében, hanem hogy ő döntse el, hogy akarja vagy sem. Se én, se a férjem nem nagyon bírjuk, ha valaki ránk akar valamit kényszeríteni. Úgy hogy a kényszer teljesen kizárt. És a jelenlegi világ állásában megtörténhet akár az is, hogy a magyar nyelv a harmadik helyre fog lecsúszni a cseh és az angol után. Ugyanakkor az is biztos, hogy a magyar a családi kommunikációban fontos lesz, és hogy az az érzelmi dimenzió, amire használjuk ezt a nyelvet, mindig jelen lesz. De hogy erre Juli mit fog ráépíteni tudatos szinten, az majd később kiderül. A magyar szórend nagy mumusunk, mivel mindkét nyelv szabad szórendet használ, és sokszor én sem tudom, hogy kell mondani valamit. Julinál egyelőre az ő korosztályának a hétköznapi kifejezésmódja hiányzik. De ha ott van három hétig, akkor az első nap még kicsit döcög, de a végére belejön. Ez nálam is hasonló volt gyerekkoromban.

Prágában egyébként elég multikulti az összes gyerekközösség, nem ismerek olyan családot, ahol csak a cseh nyelv lenne jelen. A gyerekfoglalkozásokon az angol és az orosz is jelen van. A Belvárosban lakunk, de nem mozgunk egy ilyen *expat*-közegben, hanem egy átlagos középosztályi világban élünk. Jelenleg a lányom osztályában fele-fele arányban vannak a csehek és a vegyesházasságból származó gyerekek. Van vietnámi, ahol mindkét szülő vietnámi, van afrikai apa cseh anyukával, román-angol házaspár, van egy kislány, ahol az apuka cseh, az anyuka magyar. Szlovák nincsen, de van sok ukrán. A környék összes iskolájában ugyanez a helyzet, mindenhol sok az ukrán, még a külvárosokban is. És a harmadik osztályban az ukrán gyerekek már jól tudnak csehül. Ebben a közegben a lányom már egyértelműen csehnek számít. Én nem tapasztaltam semmi ellenérzést ezen a szinten, és örültem annak, hogy nem az én gyerekem lesz az egyetlen, aki vegyesházasságból érkezik. Annak idején én még

furcsaságnak számítottam az osztályban a magyar nyelvvel. De Julinak már az óvodában is egy csomó vietnámi, orosz meg ukrán társa volt. A gyerekeknek fel sem tűnt ez, a szülők meg úgy voltak vele, hogy hát ez van. Az ukrán gyerekek gyorsan beilleszkedtek, a szüleiknek volt egy kicsit nehezebb, mert azt hittek, hogy majd hamar haza tudnak menni. A Juli egyik legjobb barátnője a magyar anyukával rendelkező kislány, aki őt valahogy kiválasztotta. Viszont ők egymással csehül beszélnek, mert a kislány nem nagyon akar megszólalni magyarul.

Az ukrán háború kitörésével sok lett az ukrán és az orosz Prágában, és a tanárok maguktól is elkezdtek rájönni, hogy muszáj erről beszélgetni a gyerekekkel. A suliban is vannak önkéntesek, akik hetente többször ingyenes nyelvórákat tartanak, és segítenek a házi feladat megoldásában. Ezek civil szervezetek, amelyek a nem cseh anyanyelvű gyerekeket segítik. Prága jól el van látva ilyen szinten, a vietnámiaknak vannak vidéki városokban is segítségei, sokszor felbérelnek kvázi cseh nagymamát, aki gondozza a gyereket, és megismerteti vele a nyelvet. A közelmúltban megjelent egy könyv, az a címe, hogy a *Banánygyerekek generációja*. Ez egy olyan fogalom, amit a vietnámiak használnak magukra, hogy kívülről sárgák, belülről fehérek. A közmédiában is sok szó volt erről, az influenzaszerek is sokat beszéltek róla, úgyhogy kialakult erről egy társadalmi diskurzus. Prágában sokáig az volt a szokás, hogy a csehek azzal jelezték fölényüket a vietnámi üzletekben dolgozókkal szemben, hogy letegezték őket. Ezért én fokozottan ügyelek arra, hogyha egy vietnámmal találkozom, kimondottan az önözös formát használjam. Ebben benne van az is, hogy a szüleim révén tudom, milyen az, ha kisebbségi valaki, és mennyire kellemetlen, hogyha valaki egy alsóbbrendű személyként kényszerül beszélni a másik emberrel. Manapság, ha valaki tegezi a vietnámiakat Prágában, akkor az egy fokozott nacionalizmusra utaló jel. Ugyanakkor az csak kivételesen fordul elő, hogy ezért az egyik cseh rászólna a másikra. De megvető pillantást azért vet rá, vagy esetleg, ahogy én is csinálom, ilyen figyelmeztető jelleggel hangsúlyosan illedelmesen köszön el a vietnámi boltban. Én nyílt konfrontációba nem szívesen megyek bele, ahogy a legtöbb ember sem. Egyébként Csehországban jelenleg a második leggyakoribb vallás a buddhizmus, ami annak köszönhető, hogy a vietnámiak felvállalják a vallásukat.

Ha azt nézzük, hogy melyik nyelvben van erősebb kompetenciám, akkor igen, ez a cseh. Az iskoláztatásom nagyrészt csehül zajlott. De ha onnan

nézzük, hogy melyik az a nyelv, ami számomra emocionális hordozókkal bír, akkor ott a magyarnak már nagyon nagy szerepe van. Nekem valamennyi fontos, említésre méltó párkapcsolatom magyarul zajlott. Egyfelől kíváncsi voltam, másfelől volt ezekben a döntésekben, bármilyen hülyén is hangzik, egy kis egzotikum, hiába nem egy távoli országról beszélünk. Azt nem tudtam sohasem megfajteni, hogy miért alakult ez így. Azok a szavak, amelyek szeretettel, szerelemmel, testi közelséggel kapcsolatosak, nekem leginkább magyarul vannak meg. Persze ezeket csehül is ismerem, de mégsem használom. És ez igaz akár a férjemmel, akár az előző párjaimmal, akár a lányommal való kapcsolatomra is. Tehát végül is nem tudom egyértelműen megmondani, hogy melyiket tekintem anyanyelvemnek, hiszen gyermekkoromban, az anyukámmal is a magyar volt az emocionális, családi nyelv. És ez nemcsak a szeretet kifejezését jelentette, hanem azt is, hogy amikor anyukám mérges volt, vagy amikor számolt, azt magyarul csinálta. Egyébként én is inkább csehül számolok, noha ez is helyzettől függő. De minden, ami ilyen belülről jövő érzésekkel kapcsolatos, az nagyrészt magyarul zajlik.

Azt viszont egyszerűen nem tudom megmondani, hogy milyen nyelven álmodok, mivel álmodban teljesen összemósódnak a dolgok. Feltételezem, hogy amikor Párkánnyal kapcsolatos álmaim vannak, akkor magyarul beszélek. Érdekes, hogy ha káromkodok, azt inkább csehül teszem, viszont vannak helyzetek, amikben kifejezetten magyarul imádok megnyilvánulni. Például ha valami erősen bosszant, vagy ha azt szeretném kimondani, hogy valami *szar*. Az a rö-hang a végén nagyot szól. Van abban valami megnyugtató, hogy kimondtam, és megszabadultam tőle. Sokszor a magyarhoz folyamodom, mert az felszabadító, és ezért sokszor használom azt is, hogy valami *kurva* jó vagy *kurva rossz*. Ha csehül azt mondom, hogy kurva, az olyan, mint magyarul a *bassza meg*. De ha azt akarom mondani csehül, hogy valami kurva jó, akkor ebből már melléknévi alakot kéne csinálni, de a *kurevsky dobrý*-ban már nem érzem azt a hangsúlyt, azt az erőt, amit a *kurva jó*-ban benne van magyarul. Ha mondjuk a konyhában összetörök a lábom, és otthon vagyok vagy az anyósomnál, Magyarországon, akkor azt mondanám, hogy *bassza meg*. Amióta felajánlotta a tegeződést, ez nekem simán kicsúszik a számon. Persze van sok dolog, amit nem mondanék neki, például azt, hogy hülye vagy. Viszont a férjemnek simán megmondom, hogy Jézusom, de hülye vagy, ha olyan helyzet van. Van olyan, hogy

ezt elmondok neki csehül is, és várom, hogy érti-e vagy sem. Ebben van egy kis játék is a részemről, amikor nem akarok belemenni egy komolyabb beszélgetésbe, mert komoly beszélgetések csak magyarul zajlanak közöttünk. Ha akarok egy kis távolságot vagy könnyedséget tartani, vagy tudom, hogy ez nyilván valami, ami magyarázatra fog szorulni, de nem akarom, hogy valami nagyon indultatos legyen, de mégis ki kell mondanom, akkor inkább kimondom csehül.

Már a nagypapám is azt mondta gyermekkoromban, hogy nekem biztosan magyar férjem lesz, míg a húgomnak nem. Nála biztos volt abban, hogy cseh férje lesz. Sőt, a nagypapám azt is tudta, hogy kábé honnan fog származni a férjem, és pár kilométer eltéréssel elég jól be is lőtte. Az biztos, hogy a nagypapám látta, hogy számomra a magyar kultúra mindig is fontos volt. Tulajdonképpen *egy kis kincsem* volt. De a húgomban ez nem volt benne. Nála volt egy olyan időszak, négy-ötéves korában, amikor egyáltalán nem akart magyarul beszélni – még a nagyszülőkkel sem. Ő beszél magyarul, de egyrészt korlátozottabb a szókinccse, és a kiejtésében is lehet hallani, hogy nem olyan folyékony. Ő agráregyetemen végzett, a nyulak táplálkozásából doktorizott, és jelenleg egy kutatóintézetben dolgozik. Ugyanakkor az alapképzésen a záródolgozatát a szürke szarvasmarhából írta, mégpedig úgy, hogy Csehországban minimális forrás van erről, és a pesti mezőgazdasági könyvtárban kellett gyűjtenie hozzá az anyagot. És ő büszkén és egyértelműen felvállalta, hogy ezen a tükés úton indul el.

Amikor a prágai magyar kulturális központban dolgoztam néhány évig, mindennapos nyelvem volt a magyar, annak ellenére, hogy az ottani dolgozók főleg szlovákiai hagyományokkal rendelkeznek. De most, hogy másfél éve nem dolgozom ott, érzem, hogy sokszor a férjem szókinccsét és fordulatait használom, ami azt jelenti, hogy vele beszélek legtöbbször magyarul. Ő például sokat „nákol”, vagyis olyankor mond egyes szám első személyben, hogy *tudnák, kapnák*, satöbbi, miközben a szülei nem beszélnek így. Fogalmam sincs egyébként, hogy ezt hol szedte fel. És amikor rajtakapom magam, hogy én is elkezdek nákolni, amit korábban sohasem csináltam, akkor érzem azt, hogy hoppá, ez így nem jó, korrigálni kell. Ez annak is köszönhető, hogy én elég sokat korrigáltam, amikor tizennégy-tizenöt évesen fellendült bennem a vágy, hogy kicsit jobban megismerjem a nyelvet, és elkezdtem tudatosan nézni a dolgokat. Egyrészt muszáj volt, mivel nem értettem volna meg a könyveket. Másrészt érezhető volt

az is, hogy az a nyelv, amit Párkányban beszélnek, nem ugyanaz, mint ami a rádióban hangzik el. És amikor felvettek magyar szakra, akkor megkaptam az eszközöket, amikkel ezeket tudtam boncolgatni. Mellékesen én nem ismerek Párkányban olyan magyar embert, aki azt mondaná magáról, hogy nem magyar. Ennek ellenére előfordult, ezt az anyukám mesélte, hogy amikor egyetemista volt Budapesten, őket többször is cseh lányoknak hívták, holott Csehország akkoriban még nagyon nem volt az ő világuk.

Amikor próbáltam kitölteni a különböző cseh íveket, bejelentkezési lapokat, sokszor szerepelt bennük a nemzetiség és állampolgárság kérdése. A nemzetiségnél mindig elakadtam, mivel jelezni szerettem volna, hogy nem vagyok teljesen cseh, ugyanakkor a magyart meg csak félig-meddig éreztem jogosnak, mivel a magyarság-érzésem a szlovákiai magyarokhoz kötődött, nem pedig a magyarországi magyarokhoz és a magyar államhoz. Azt viszont tudtam, hogyha csak a cseh nemzetiséget írom be, azzal olyan szinten leszűkítem a dolgot, ami nem igaz. Ugyanakkor úgy éreztem, hogyha beírom a magyart, az sem fedti a valós énemet. Emlékszem, megpróbáltam ezt úgy kijátszani, hogy azt írtam be, hogy cseh, kötőjel, magyar. Apukám egyébként amellet volt, hogy szinte mindegy, írjam be, amit érzek, mert nem igazán változtat a tényeken. Aztán volt olyan is, hogy nem írtam be semmit. De utána ez a pont teljesen eltűnt az ilyen lapokból. Legutóbb, ha jól emlékszem, a népszámlálásnál volt olyan kérdés, hogy valaki cseh vagy nem cseh, és amennyiben nem cseh, akkor oda lehetett írni, hogy micsoda. És akkor én a szlovákiai magyart írtam be, mert az egyéb-rubrikánál volt egy nyitott kérdés, ahová azt írhattam be, amit akartam. Ennek a tudatos része az volt, hogy számomra az identitáskérdés a párkányi családhoz kötődött. Persze elvileg akár írhattam volna azt is, hogy csehországi magyar, de ezt mégsem írtam, mert a csehországi magyarokhoz nem kötődöm. Ha azt írnám, hogy prágai magyar, akkor lennék legközelebb ahhoz, ami most jelenleg érzem, hogy vagyok. Anyukámnál meg az volt, hogy mivel neki csehszlovák állampolgársága volt, és amikor a kilencvenes évek közepén, a szétválás után döntenie kellett, ő már a csehet írta be, mert jobban kötődött a cseh területhez, mint a szlovákokhoz. Anyukám Párkányhoz kötődött, nem pedig Szlovákiához, de később úgy érezte, hogy neki sokkal inkább Prága az, ami a biztos pont. Ezt én úgy értelmeztem, hogy nála a szlovák identitás kérdése területhez kötődik. A szlovák kultúrához pedig semennyire nem

kötődött, ezért mondta szinte szemrebbenés nélkül, hogy ő inkább cseh, mint szlovák.

A házasságkötésünk után, ami 2017-ben volt, felvehettem volna a magyar állampolgárságot, de közben a politikai és társadalmi helyzet egyre jobban eltávolított Magyarországtól. És ha az országot mint egy politikai egységet nézem, és az életszínvonal-kérdéseket is figyelembe veszem, mivel az állampolgársággal ezt fejezem ki, nem a belső hovatartozásomat, akkor abban a pillanatban Magyarország tőlem nagyon távol áll. Annak ellenére, hogy a tízes évek közepén még úgy gondoltuk a leendő férjemmel, hogy majd ott tudunk kezdeni életet. De az a két és fél év elég egyértelműen megmutatta, hogy ez nem fog menni. A férjem nyilván magyar állampolgár maradt, és a lányom a jelenlegi uniós szabályozás miatt automatikusan kettős állampolgárnak született. A papírokat Csehországból kaptuk meg, mivel a lányom Prágában született, de ugyanúgy anyakönyvezte őt Magyarország is. De neki most csak cseh útlevele van, mert a magyart külön ki kellene kérni, noha jár neki, ehhez viszont be kellene nyújtani egy kérelmet. Hatvan euróba kerülne, de ezt az összeget fontosabb dolgokra is fel tudjuk használni, mivel nem tudtunk rájönni arra, hogy ez hol lenne előny a számára. Ha más lett volna a politikai helyzet Magyarországon, akkor lehet, hogy másképpen döntöttünk volna, de a legfontosabb tényező mégis az anyagi helyzet volt. Aztán amikor teherbe estem, és döcögősen mentek a magyarországi dolgok, adódott egy lehetőség, hogy Prágába jöhetünk. A férjem ugyanis hamarabb kapott munkát Csehországban, ráadásul sokkal jobb családi támogatás volt itt, mint Magyarországon. Harmadrészt pedig, megnézve egy-két orvost és az egészségügyi ellátást, azt mondtam, hogy ott biztosan nem megyek kórházba. Juli Prágában született egy átlagos szülészetén, és akkor realizáltam, hogy mérföldnyi különbség van a két főváros között e területen.

Az egyetem elvégzése után egy ideig egy kis cégnél dolgoztam Magyarországon, ami vasútvillamosítással foglalkozott, és ahol bizonyos technológiaiak beszállítója egy cseh cég volt. Tolmács és titkárnő voltam, és sokat merítettem abból, hogy jártuk az országot. Nagyon érdekes személyiség volt a főnököm, egy kedves, nyitott, jókedvű, társasági személy, aki körül mindig sokan voltak. Érdekes embereket gyűjtött maga köré. Nagyon jól ismerte az országot, és sokat tudott a politikáról is. Általa sokszor belekerültem olyan helyzetekbe, ami egy normál munkahelyen nem történt volna meg.

Például volt egy alkalom, amikor Szigligeten a pszichiátrián meglátogattuk az egyik rokonát, és akkor borzadtam el először a magyar egészségügytől. Az a nyomasztó élmény, ahogy kinézett az a hely, és kezelés nélkül lebegtek ott az emberek, nagyon ijesztő volt számomra. És akármennyire hülyén is hangzik, arra jöttem rá, hogy Magyarországon nem az emberek jelentik a fő problémát, mivel csomó nagyon pozitív és nyitott emberrel találkoztam. Ezért nem tudom értelmezni, hogy ugyanazok a nyitott, kíváncsi, kedves és érdeklődő emberek, akikkel beszélgettem mondjuk egy vasutaskocsmában, mégis lehetővé teszik, hogy egy ilyen politikai gárda jusson hatalomra.

Miközben az országot jártuk, sokszor tapasztaltam azt, hogy míg a csehekben van egy távolságtartás, addig ez a magyarokban nemigen létezik. Mindez nagyon pozitív és nagyon negatív is tud lenni. Magyarországon sokkal jobban bele lehet mászni valakinek a személyes életébe. Például amikor terhes voltam, a villamoson odajött hozzám egy idős hölgy, és megérintette a hasamat anélkül, hogy engedélyt adtam volna rá. Ez engem teljesen lefagyasztott. Nekem nagyon sok fázison kell túllépni ahhoz, hogy valakivel másfél méter távolságról beszélgessek, és még egy baráti körömben tartozó számára sem egyértelmű, hogy ezt megteheti. Vagy itt vannak azok az ismerettségintű futó kapcsolatok, amikor minden nap ugyanarra a buszra száll fel az ember, és akkor iksz ipszilon felfedezi, hogy én általában bemegyek egy boltba, mielőtt felszállnék a buszra. Az szerintem még rendben van, hogyha naponta ugyanazzal az emberrel állok a buszmegállóban, akkor köszönök neki. De amikor már többször rákérdezett arra, hogy mondjam meg, miért vagyok ott, kihez tartozom, ez számomra túl gyors volt. Persze válaszoltam neki, de nem mondtam, hogy ki vagyok, honnan vagyok, miért vagyok itt, satöbbi. Utána még egyszer-kétszer próbálkozott, aztán hagyta, de utána is minden nap köszöntünk egymásnak. Úgyhogy valahogy megértette, hogy én nem akarom őt beengedni.

Sokszor tapasztaltam azt is, hogy Magyarországon random kis beszélgetések gyorsan átbillenek egy váróteremben vagy a héven, onnan, hogy *hűdemelegvan*, oda, hogy a lányom már három hete nem látogatott meg. Prágában ez sokkal ritkább, noha a közelünkben van egy temető, ahol sokszor előfordul, hogy az emberek azzal kezdik, hogy tud-e a másik egy gyufát adni, és félórán belül ők is eljutnak oda, hogy az egész családtörténetet elmesélik. Ahogy belépnek, akkor azokat a gátakat, amik kint

érvényesek, a temetőben mintha levetkőznék. De összességében biztos vagyok abban, hogy a pestihez hasonló fizikai érintkezés nagyon ritka Prágában. Még az se igen jellemző, amit viszont én még elfogadok, hogy puszt adnának, vagy a férfiak kezét fognának. Ugyanakkor ez most változóban van, mivel sok férfinél, akik Ukrajnából vagy Romániából jönnek, máshogy működik az érintkezési dinamika. Ők sokkal többször fognak kezét, vagy ölelik át a másik vállát. A vállfogás különösen jelzésértékű, mert tudom, hogy a szüleim generációjában, az ötvenes-hetvenes években, nagyon vissza volt szorítva bármilyen testi kapcsolat. És úgy látom, hogy ez az én generációmban tört meg, és úgy sejtem, hogy a mi gyerekeinknél már megint más lesz.

Azt, hogy változik a világ, abból is érzem, hogy Juli szívesen szurkol a cseh jégkori válogatottnak, ugyanis nálunk a jégkori egy nagyon népszerű sport, míg számomra a sport egy olyan terület, ami tőlem távol van. A szurkolásélményről tudom, hogy létezik, de engem ez egyáltalán nem érdekel. Például a prágai Slavia csapata csak azért került hozzám közelebb, mert mellette laknak a szüleim. Annyit tudok, hogy Csehországban a szopogató kemény cukorkák a focistadionok és fociklubok alapján vannak elnevezve. A *Bohemians* kívül-belül mentolos, és fehér-zöld a csomagolása, aztán van a *Sparta*, ami gyümölcsös ízű, a *Slavia* pedig kívül mentolos és belül kakaós. Nekem ez jut eszembe a focicsapatokról, mivel a cukorka mindig sokkal jobban érdekelt. Sokkal közelebb álltak hozzám az ízek, mint a foci, meg hát a szüleimnek élelmiszerboltjuk volt. A cukorkakínálat alapján abszolút cseh vagyok, mert ezt a területet tényleg uralom. Ha valaki megkérdezi tőlem, hogy mik voltak gyermekkorom édeségei, akkor elsődlegesen ezek a régi csokik jutnak az eszembe. Amikor gyerek voltam, zömében csehszlovák cukorkáim voltak még. A *Tatranky* ízlett a legjobban, ennek nagyon fontos szerepe volt a szívemben. A magyar kínálatból egyértelműen a nyár szimbóluma volt a Túró Rudi, a karamellás tej és a sajtos-tejfölös lángos.

De Juli más dolgokkal is tud meglepetést okozni nekem. A minap például teljesen spontán módon elővettünk egy verseskötetet, ami az ő kezdeményezése volt. Lackfi Jánostól a *Kisjuli-verseket* olvastuk, ráadásul egy dedikált példányunk van belőle, mert Lackfi volt itt Prágában. Ezt a könyvet sokat olvastuk, amikor Juli még kicsi volt, mert a gyerekek szeretik, ha a nevük szerepel egy versben. És egyszer csak ő is elkezdett olvasni magyarul, meglepő szépséggel, s ügyesen. Nagyon szép volt

ez a spontán magyaróra. Ő arra már rájött, hogy a magyarban más az írás logikája, és hogy vannak szabályok, amiket meg lehet fejteni, hogy például az ipszilon lágyítja az előtte álló mássalhangzót. De az, hogy elmélyüljön, az neki nehezebben megy. Egyébként magyarul én magam is lassabban olvasok, mint csehül. Csehül gyorsabban is szkennelek egy-egy könyvoldalt, és ezt a tudást használom is, mivel tanultuk könyvtárszakra. Ennek ellenére, önmagában az, hogy Csehországban élünk, még nem jelenti azt, hogy a lányom nem fog beszélni magyarul. Mert megtapasztaltam saját bőrömmön is, hogy nem tragikus, hogyha valaki nem kap meg mindent magyarul az óvodában. Elejétől tudtam, hogy én nem tudok az a következetes, a könyvekben leírt „egy szülő egy nyelv-modell” szerint létezni, mert nekem nem így működik a dolog. Abban a pillanatban, ha ezt választanám, kénytelen lennék lemondani az egyik részemről. És ez nem venné jól ki magát, mivel nekem a magyar nyelv nagyon erősen a szeretethez és az indulatokhoz kötődik. Én ezt nem tudom teljes mértékben tudatosan használni, és abban a pillanatban, amikor a gyerekemmel való kommunikációt le kellene szűkíteni egy nyelvre, az számomra lenne traumatizáló. Azt, hogy ez mennyire jó vagy sem, nem tudom felmérni, csak annyit tudok mondani, hogy számomra *ez így autentikus*.

Egyébként, aki a magyar irodalomból engem először megfogott, és ez már az egyetemen volt, az Arany János. Amikor a balladáit olvastam, akkor tényleg éreztem a gyönyört, és a szókincse is lenyűgözőtt! Sokszor, amikor Budapesten járok, elcsodálkozom azon, hogy ott az emberek a villamoson ugyanazt a nyelvet beszélik, mint ő. Jelenleg Kiss Noémitől a *Balatont* olvasom. Egy pár dolgot fordítottam is, például egy részletet Závada *Természetes fényéből*. Sok gyerekkönyvet is olvastam magyarul, egyrészt gyermekkoromban, másrészt a prágai magyar egyetemen való oktatás miatt, és a lányom könyvtárában is dominálnak a magyar gyerekkönyvek. 2006 környékén, amikor kezdő egyetemista voltam, és Kertész Imre megkapta a Nobel-díjat, volt egy nagyobb hullám, amikor sok magyar irodalmi mű jelent meg cseh fordításban. A *Sorstalanságot* korábban már olvastam csehül, de akkor kiadták egy újabb fordításban is. Ottlik Géza magyarul olvastam, Konrád Györgyöt csehül. Viszont Arany Jánossal szemben ő sose készítetett arra, hogy magyarul is elolvassam a műveit.

Akivel sokat küzdöttem, mindkét nyelven olvastam, és nagyon bosszant, az Márai. Egyáltalán nem tudtam vele azonosulni, nem szeretem az ő

hozzállását sem az irodalomhoz, sem az élethez. Semmit nem szeretek tőle! A füves könyve kifejezetten bosszantott minden egyes szavával. Hasonlóan önimádó, hímsoviniszta gondolatokat éreztem nála, mint amikor a *Mein Kampf*-ot olvastam. Ahogy bele szeretne szólni mindenkinek mindenébe, az nagyon visszatetsző. És ahogy a nőkről ír, az meg egyenesen borzasztó! Ugyanakkor annyiban hasznos volt számomra, hogy megmutatta a magyar világ olyan részét, amit egyszer-kétszer személyesen is megtapasztalhattam. Viszont amikor szintén úgy éreztem, hogy bepillanthattam a magyar lélekbe, és nem is annyira a történetnek, mint inkább

a szavaknak és a mondatoknak köszönhetően, az Szabó Magda *Ajtója* volt, ami úgymond ajtót nyitott számomra a magyar világba. Nagyon szép volt, ahogy ír, gyönyörű volt a nyelve, nagyon tetszett! Szerencsére egyetemista korom óta nem voltam olyan helyzetben, hogy kötelező lett volna magyar irodalmat olvasnom. Úgyhogy ha egy magyar szöveghez nyúlok, akkor ez azért van, mert azt tényleg el akarom olvasni. Persze az is igaz, hogy az utóbbi időben inkább cseh szépirodalmat olvasok.

Prága – Budapest,
2024. december – 2025. március

A hídon túl című dokumentumfilmből (AntRom Filmműhely, 2019)

A Sokat tanulhatunk egymástól című dokumentumfilmből (AntRom Filmműhely, 2020)

A Sokat tanulhatunk egymástól című dokumentumfilmből (AntRom Filmműhely, 2020)